

ANLAYAN TARİH
DİL-TARİH İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

ÖNAY SÖZER

GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ YENİ BASKI

ÖNAY SÖZER

İstanbul'da doğdu (1936). İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdi (1954). İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi (1959). Aynı üniversitede Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı ve aynı ana bilim dalında "Berkeley'de Varlık ve Algı Sorunu" teziyle doktorasını tamamladı (1966). 70'li yıllarda Almanya'nın Köln kentindeki Husserl arşivinde, 80'li yıllarda ise Bochum kentindeki Hegel arşivinde bulundu. Daha sonra üniversitedeki görevine dönerek İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünde profesör olarak çalışmaya başladı (1993). Boğaziçi Üniversitesi Felsefe Bölümünde devam etti ve aynı bölümden emekli oldu. Fenomenoloji, Hegel felsefesi, yapısalcılık ve yapısalcılık sonrası yazarın akademik ilgi alanlarından bazılarıdır. Edebiyat, dil ve sanat hakkındaki denemeleri ve eleştirileri kitap hâline getirildi. *Anlayan Tarih* kitabıyla 1981 Yazko İnceleme Büyük Ödülü'nü, *Öteki* adlı romanıyla ise 1981'de Yazko Roman Özendirme Ödülü'nü aldı. Çalışmalarını sürdürdüğü Roma'da vefat etti (2022).

Başlıca eserleri: *Edmund Husserl'in Fenomenolojisi ve Nesnelere Varlığı* (1977), *Anlayan Tarih* (1981), *Leere und Fülle - Ein Essay in phänomenologischer Semiotik* (1988), *Kadın ve Benzeri* (1993), *Felsefenin ABC'si* (1998), *Sanat: Görünendeki Görünmeyen* (2019).

İÇİNDEKİLER

YENİ BASIMA ÖNSÖZ	
TÜRKÇENİN ÖZÜNE DÖNÜŞ	13
GİRİŞ	
DİL, TARİHİNİ KENDİNDE TAŞIR	23
BİRİNCİ KISIM	
YORUMBİLGİSİNİN KÜLTÜR, DİL VE TARİH KARŞISINDAKİ GENEL TUTUMU	29
1	
KÜLTÜR, DİL, TARİH: KÜLTÜR VE DİL AÇISINDAN TARİHE YAKLAŞIM	29
2	
YORUMBİLGİSİ VE ONA DAYALI FELSEFENİN BAŞ SORUNU: TARİHİ 'ANLAMAK'	35
3	
YORUMBİLGİSİNİN DİLTHEY, HEIDEGGER VE GADAMER'DEKİ ANA SAV VE KAVRAMLARINA GENEL BAKIŞ	41
4	
YORUMBİLGİSİNİN GETİRDİĞİ 'ANLAMA' SORUNUNUN MANTIKSAL ÖNDAYANAKLARI OLARAK 'SÜREKLİLİK' VE 'BÜTÜNLÜK' KAVRAMLARI	50

İKİNCİ KISIM	
LOHMANN'DA DİL-TARİH İLİŞKİSİ	59
I	
YORUMBİLGİSİ AÇISINDAN 'DİL TARİHİ'YLE 'İNSANLIK TARİHİ'NİN İLİŞKİSİ	59
2	
HUMBOLDT'UN 'DİLİN İÇ BİÇİMİ' KAVRAMININ LOHMANN VE MERLEAU-PONTY'DE 'FENOMENOLOJİK İNTENSİYONELİTE' OLARAK YORUMLANIŞI	64
3	
'İNSANLARIN BİRBİRİYLE KONUŞMASI' OLARAK TANIMLANAN 'DİL TARİHİ'NİN GENEL BELİRLENİMLERİ	70
4	
'DİL TARİHİ'NİN SOMUT BELİRLENİŞİNE GİRİŞ: KARŞIT DİL TİPLERİNİN İLİŞKİLERİ	76
5	
HİNT-AVRUPA DİL TİPİ ÇERÇEVESİNDE GERÇEKLEŞEN 'DİL TARİHİ'NİN AŞAMALARI	85
6	
LOHMANN'IN ÖNEMLİ SAPTAMASI: "DÜŞÜNEN ÖZNE DİLİ BIRAKIP GİDİYOR"	91
7	
HİNT-AVRUPA DİLLERİNDE 'KOPULA'NIN İŞLEVLERİ VE 'FELSEFE'NİN DİLDEKİ OLANAK VE TEMELİ OLMASI	97

ÜÇÜNCÜ KISIM

‘TARİHSİZ’ DİLLER VE DİL TARİHİNİN SONA ERMESİ	103
I	
HİNT-AVRUPA DİL TİPİNİN ‘TARİH’ BOYUTU KARŞISINDA BAŞKA DİL TİPLERİNİN GÖSTERDİĞİ GÖRELİ ‘TARİHSİZLİK’ VE ‘TÜRKÇE’ ÖRNEĞİ	103
2	
DİL TİPLERİNİN OLUMLU İÇERİK TAŞIMASININ SOMUT ANLAMI	113
3	
‘TARİHİN SONU’ MU, BÜTÜNLÜK MÜ?	119
4	
‘DİLİN GÜDÜMLENEBİLMESİ’ VE BORGES’TE ‘YAPAY DİL’ SORUNU	131
SONUÇ VE VARGILAR	141
I	
ETKİNLİK OLARAK DİL	141
2	
KÜLTÜRÜN DİLSEL ARKAPLANI VE İDEALİZM	145
3	
DİL BİR YENİDEN YÜRÜRLÜĞE KOYMADIR	156
4	
EVRESELLİK VE TÜRKÇENİN USSALLIĞI	158

5	
‘NE VAR NE YOK?’:	
SANAT, EDEBİYAT VE TARİHİN TEMELİ OLARAK DİL	173

EKLER

I	
‘ANLAYAN TARİH’İN DİL TARİHİ TEZİ VE KÜLTÜR	193
DÜNYAMIZA İLİŞKİN BAZI ÇIKMALAR	
TAYLAN ALTUĞ	

2	
ANLAYAN TARİH ÜZERİNE RAPOR	206
ŞARA SAYIN	

DİZİN	210
-------	-----

GİRİŞ

DİL, TARİHİNİ KENDİNDE TAŞIR

Dile yönelik anlayışımız açısından dil ile tarihin ilişkisini ve bu ilişkide ortaya çıkan sorunları ele almak istiyor bu çalışma. Bu ilişki burada belli bir açıdan tanımlanacak, buna karşı çeşitliliğiyle –ama kuşkusuz genel kavramlarına göre derlenip toparlanarak– sergilenecek. Belli bir açıyla şunu söylemek istiyorum: Dil ile tarihin ilişkisi burada çağdaş felsefenin başlıca dal ve öğretilerinden biri olan *yorumbilgisinin* (Alm. *Hermeneutik*) bakış açısından, onun yaklaşımıyla ele alınacak; aynı konuya yorumbilgisi dışındaki yaklaşımlar doğrudan bir ilgi görmeyecek bu inceleme boyunca, ancak dolaylı, yani yorumbilgisine göre ayrılıkları gösterilmek ya da –gerekiyorsa– eleştirilmek üzere ele alınacaklar. Niçin yorumbilgisi? Bu soruyu yanıtlamak üzere, bu çalışma dalına değin şu noktaları saptayabiliriz ilk elden: ‘Yorumbilgisi’ genel olarak yazılı yapıtları ‘yorumlama’da başvurulması gereken kuralların bilgisidir. Bu tür bir bilginin önemi açıktır; gerçekten de eğer örneğin bir yazın yapıtı üzerine yapılmış bir yorumu yalnızca varılmış bir sonuç olarak öğrenmişsek bu bilgimiz pek fakir bir bilgidir, o yorumu yeterince ve değerince kavramak için aynı zamanda neyin, nasıl, hangi ölçü ve kurallara göre yorumlandığını bilmeliyiz. Beri yandan yorum ‘dil’siz düşünülemez, yorum yukarıda da belirtildiği gibi tüm yazılı metinlerin yorumudur, bunun yapılabilmesi için ise ilkin o yapıtların yazıldığı ‘dil’ iyi anlaşılmalıdır. Öyleyse yorumbilgisi ‘söz’ün, insan dilinin anlaşılabilmesinin genel kurallarını da içerip aydınlatmalıdır. Bunlar ‘yorumbilgisi’ deyiminin ilk bildirdikleri. Bütün bunları genel ‘tarih’ kavramına bağlarsak dil ile tarihin ilişkisini araştırmada neden

yorumbilgisel yaklaşımı incelemek istediğimizi açık kılabiliriz sanıyorum. Şöyle ki yorum, geçmiş dönemlere ait yazılı belgelerin yorumu olarak tarih çalışmasının da onsuz olunmaz bir ögesidir. Yorumbilgisi doğrudan dilsel yapıtların ve ayrıca kendi başına *dilin* anlaşılması ve yorumunu konu edindiğine göre, yorumbilgisi açısından dil-tarih ilişkisine yaklaşım, bu ilişkide genel olarak ‘dil’i kendisine merkez alan bir yaklaşımdır. İşte konumuzun ilginç olan yanı buradadır. Yalnız tarihten dile bakarak onun morfolojik yapı ve gelişmesini değil, aynı zamanda ‘dil’e bakarak, ilk bakışta dil dışındaymış gibi gözükken başka her şeyi dilin yaratıcı kaynaklarına geri götürerek tarihi anlamak! Ama bunu yapmak için dilin, insan dillerinin yaşanan tarihi kendinde taşıdığını önceden kabul etmeliyim; yorumbilgisi de en başta bunu öngörüyor. İşte, dille tarihin iç içe döngüsel ilişkisini, dilden tarihe tarihten dile sayısız görünen giriş çıkışları incelemek için yorumbilgisel yaklaşım ele alındı burada. Amacımız dilden tarihe bu içeriden bakışı dilin ötesinde değil, tam da berisinde yer alan içkin ‘tarih’i yakalamak, onu kovuşturup soruşturmak.

Konu ve tutumumuzu daha iyi tanıtacak şu iki noktayı ekleyelim şimdi de: Yorumbilgisi, tarihe yaklaşımında dar anlamda bir tarih araştırmasının kendisini sınırlayacağı belli yazılı belgelerle (sözgelimi siyasal metinler, tarihsel olayları saptayan her türlü kayıt ve benzerleriyle) yetinmemektedir; tarihi anlamada onun başlıca kaynağı *yaşayan bir varlık olarak dil* ve yazın yapıtlarıdır (bu nokta, yukarıdaki açıklamalarda zaten içerilmişti). Çağdaş yorumbilgisi anlamında yorum her şeyden önce sanat ve yazın yapıtlarının tarihsel-düşünsel özünü aydınlatmaya yönelir. Bu nokta üzerinde yeri gelince gerektiği biçimde duracağız. Şimdiden şunu belirtelim ki tarihsel varlığı anlamada ‘dil’in –özellikle yazın yapıtlarındaki yetkin kullanılış biçimiyle– kendi başına bir anlam kaynağı olarak kabul edilmesi, yorumbilgisinin *derinlik* boyutunu oluşturmaktadır. Bu derinlik boyutunu yorumbilgisinin *genelgeçerlik* iddiasıyla birlikte düşünmek, onunla bütünlemek gerekir. Nedir buradaki genelgeçerlik? Yukarıda yorumbilgi-

sinin ‘yorumlamada başvurulacak kuralların bilgisi’ olduğu söylenmişti: işte bu bilgi yarım yamalak, bölüklü parçalı bir biçimde kalmamalıdır. Kuralların bilgisi onları düzenleyen en genel ilkelere, kavramlara bağlanmalıdır: ‘yaşam’, ‘tarih’, ‘insan konuşması’, ‘süreklilik’, ‘bütünlük’ böylesine kavramlardır. Bir yandan bu kavramların kendi aralarındaki mantıksal ilişkilerini düzenlerken, öbür yandan da bunları genelgeçer ilkeler olarak tek tek kültür dönemlerine, bireysel yapıtlara, ulusal ‘dil’lere uygulamaya çalışır yorumbilgisi. Her tarihsel dönem, evrensel tarihin bir parçasıdır ve bu bütünün bir parçası olarak anlaşılması gerekir. Öyleyse ‘tarih’ her şeyden önce bir bütünlüktür. Ama beri yandan ‘dil’ kadar bizde ‘bütünlük’ izlenimini uyandıran başka bir şey de gösterilemez. Bu hem sözcüğünden sözdizimine değin biçimsel anlamda ‘dil’ için böyledir, hem de belli bir dildeki yazın içeriği için. Tek tek yazın yapıtlarını alalım: Bunları yalnızca başka yapıtlarla sınırlı ilişkisine ya da büyük yazınsal geleneklerin şemalarına göre düşünüyorsam, pek kavradığım söylenemez. Her yazın yapıtı bunlarla birlikte ve bunların ötesinde içinde yer aldığı yazınsal dönemle bütünleştiği ölçüde anlam kazanır. Beri yandan hem ‘tarihsel dönem’ hem de ‘yazın yapıtı’ kavramları bizi aracasız olarak ‘yaşam’ kavramına vardırır; her tarihsel dönem yaşamın ve ona bağlı olarak dilin yeni bir örgütlenmesidir çünkü yazın ise yaşamın canlılığıyla doludur. En sonunda, bütün bu kavramların özünü somut insan konuşmasının, ‘dil’in, yeryüzündeki dillerin oluşturduğunu düşünürsek, ‘dil’ ile ‘tarih’ kavramlarının büyük, kuşatıcı, bağlamda birbirine kavuştuğunu anlayabiliriz. Gerçekten de, bu incelemede görüşlerine geniş yer verilecek olan Freiburglu filozof ve dilbilimci Johannes Lohmann’a göre –onun anladığı anlamda– ‘dil tarihi’, yorumbilgisinin asıl genelgeçerliğini sağlayan temel kavramdır. Lohmann, genel evrensel bir ‘dil tarihi’nin bütün diller için geçerli kurallarını araştırmıştır, bu yönden bu *yorumbilgisel dil tarihi* dilbiliminde aynı adla adlandırılan dil tarihinden ya da daha doğru olarak dil tarihlerinden kesin olarak ayrılmaktadır. Dil tarihi deyince

–yorumbilgisi dışında– tek tek dillerin, sözgelimi Almancanın, Fransızcanın dilbilgisi, sözcük, üslup, koşuk sanatı yönlerinden ele alınan tarih anlaşılır. Yorumbilgisine dayalı dil tarihi böyle tek tek, dilleri sayılan yönlerden incelememektedir; tam tersine bütün diller için geçerli yorum kurallarını, ortak dilbilimsel bir temel açısından (bu temel hangi dil söz konusu olursa olsun ‘sözcük’tür) yukarıda anılan yorumbilgisi ilkelere göre ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Kaldı ki bu tek tek dil tarihleri yorumbilgisinin içkinlik boyutundan da yoksundurlar: Bu ‘tarihler’ dil kavramında derinleşerek içeriden ‘tarih’e varacakları yerde, dil ile tarihin ilişkisini dış bir ilişki olarak görür, işin içine coğrafi, toplumbilimsel, ruhbilimsel etmenleri de dışarıdan hazır veriler olarak katarlar. Oysa dil varolanlar üzerinden varlığı anlar ve bu anladığını kendi yapısında ve onun dönüşümleriyle yorumlar. Bu tarihsel bir tavidir ve bu tavır onun yapısını kurar.

Dil-tarih ilişkisine yorumbilgisinin yaklaşımındaki bu temel noktalara böylece dikkati çektikten sonra, sırası gelmişken konuyu ele alışındaki bir özelliğe değinmek istiyorum. Lohmann’ın görüşlerine gereken önemle yer verilmiş olmakla birlikte, bu incelemenin doğrudan doğruya yalnızca Lohmann üzerine olduğu söylenemez. Birinci Bölümde yorumbilgisinin genel savlarına ve konuya yaklaşımına –çeşitli düşünürlerde ortaya çıktığı biçimiyle– geniş bir yer ayrılmıştır. Hemen hemen bütünüyle Lohmann’ın incelendiği sonraki ana bölümde ise karşılaştırma yoluyla Wilhelm von Humboldt’un, M. Merleau-Ponty’nin ve Benjamin Lee Whorf’un düşüncelerine ayrıntılı göndermeler yapılmıştır. Son bölümde ise bir yandan Lohmann’ın görüşlerini bütünlemek üzere yeniden von Humboldt’a başvurulurken, öbür yandan bütün bu düşüncelerin en duyan, en eleştirilebilir yerinden yakalanmasına izin verdiği için Arjantinli yazar J. Luis Borges’in konumuzla yakından ilgili bir öyküsünün çözümlenip yorumlanmasına çalışılmıştır. Görülüyor ki Lohmann merkezde olmakla birlikte, onun düşüncesinin ön dayanak, çerçeve ve uzantıları da bütünlüklü bir tablo çizmek üzere *ayrıca* değerlendirilmiştir.

İşte araştırmamız böyle bir *denge* üzerinde duruyor. Sözgelimi Wilhelm Dilthey'la olan düşünsel ilişkisi de açıktır; bu da çalışma boyunca en önemli noktalarda (özellikle 'tarih' ve 'akıl' kavramları arasında kurulan bağıntıda) vurgulanmıştır. Beri yandan Lohmann, yaşamı boyunca M. Heidegger ve H.-G. Gadamer gibi yorumbilgisinin çağımızdaki en hatırı sayılır temsilcileriyle yakın ilişkiler içinde olmuştur. Yapıtlarında her iki düşünüre de sıkça yaptığı göndermeler buna yeterince tanıklık ediyor. Özellikle Lohmann'ın dil açısından 'tarih' dediği şey Heidegger'in 'varlık' kavramının bir uzantısıdır: Anlayan tarih varlığın tarihsel diller üzerinden anlaşılmasının yelpazesidir. Bu nedenle Heidegger'e ilkece bazı göndermelerde bulundum. Bütün bunlar göz önünde bulundurularak şu nokta saptanabilir: Lohmann'ın ele alınan konu yönünden ağırlık ve önemi, yorumbilgisinin belirgin savlarını, genel olarak 'dil'e, yeryüzündeki dillerin tipolojisi ve tarihselliği sorununa *çok belirgin ve ilginç bir biçimde uygulamış* olmasından ileri gelmektedir. Eğer yorumbilgisinin bu konuda hangi tutarlı ve belirleyici sonuçlara varabileceğini öğrenmek istiyorsak, bu filozofun görüşleri vazgeçilmez bir örnek oluşturmaktadır bizim için. İşte kendisine burada ayrılan geniş yer, onun görüşlerinin yorumbilgisi üzerine düşünmek, 'dil'le ilgili yorumbilgisel savları son sonuçlarına vardırarak için bir model olmasından ileri geliyor en başta. Öyleyse bu inceleme Lohmann'da dil ve tarih ilişkisi üzerine bir çalışma olmaktan çok, onun gösterdiği tutarlı örneğe göre, yorumbilgisinin dil-tarih bağlamı üzerine olanaklı görüşlerini elden geldiğince tüm sonuçlarıyla ele almaya yöneliyor. Genel çizgi, özeli değerlendirmede başlıca bir anahtar oluyor. Bu yine de özelin inceliklerine inilmeyecek demek değil, ancak bu incelikler ya genele yükselmemize engel olmayacak bir biçimde ele alınıyor ya da bu yapılmıyorsa, yazarın düşüncesinin genel savları aşan yanlarına dikkat çekilmeye çalışılıyor.

J. Lohmann adı bugün Avrupa'da ancak belli çevrelerin, fenomenoloji, ama daha çok yorumbilgisi ve genel olarak dil felsefesiyle uğraşan çevrelerin tanıdığı ve ün olarak bunların

dışına taşmamış bir ad: Bu çevreler ise onun Hint-Avrupa dil tipiyle bizim ‘Batı Felsefesi’ diye adlandırdığımız felsefi düşünme tarzı arasında bulguladığı ilişkiyi yorumbilgisine başlıca bir katkısı olarak görüyorlar; bu konuya bu kitapta İkinci Kısım 7. Bölümde yer verildi. Lohmann’ın yapıtlarında bu çerçeveyi aşan ilginç görüş ve özgün bakış açıları bulunduğunu İsviçreli düşünür J. Claude Piguet yakın zamanlarda göstermeye çalıştı. Piguet, *La connaissance de l’individu et la logique du réalisme (Bireyin Bilgisi ve Gerçekçiliğin Mantığı, 1975)* adlı yapıtında Lohmann’ın dil üzerine olan görüşleriyle ‘müzik fenomenolojisi’ arasındaki yakınlıklara da dikkati çekti. Bütün bunlar Lohmann’ın görüşlerinin, yorumbilgisinin (ve fenomenolojinin) dilbilimine düz anlamda bir uygulanması olmanın da ötesinde bulgulanmayı bekleyen özgün anlamlar taşıdığını ortaya çıkarıyor. Bu çalışmada da özellikle sona doğru Lohmann’ın yorumbilgisi içindeki (ve karşısındaki) tavrı bir eleştiri için ipucu olarak değerlendirildi. Lohmann’ın gösterdiği düşünme modeli düpedüz bir şema olarak ele alınmak yerine tüm canlılığıyla dillendirilmeye çalışıldı.

Diller ve tarih ilişkisinin yorumbilgisinin ilkelerine göre bu kovuşturuluşunda Türk kültür bağlamında düşünülebi-
lecek bir dil-tarih ilişkisi ayrıca ele alındı. Kuşkusuz burada böyle bir ilişki ancak genel bir başlık altında ortaya çıkıyor: Hint-Avrupa dil ve kültür tipi dışındaki dil ve kültürler. Bu genel başlık altında Türkçe, kendisinininkinden çok ayrı bir dil tipine giren Arapçanın sözcük ve kurallarını bir dönemde almış olmasıyla özel bir belirlenim kazanıyor. İşte Türkçenin ait olduğu dil tipinin gösterdiği düşünme-dil-tarih ilişkisi, burada temel sorunun sınırları zorlanmadan, yalnızca genel çerçevede söylenenlerin özel bir belirlenimi olarak, ama konuya yaptığı katkı vurgulanarak işlendi. Doğrudan doğruya Türkçeden söz edilmediğinde de gerek ana sorunun evrilip çevrilmesinde gerek çözüm ya da çözümler için gösterilen çabalarda Türkçenin verdiği örneğin –arka alanda da olsa– canlı kalıp kalmadığını saptamak okuyana düşüyor.

BİRİNCİ KISIM
YORUMBİLGİSİNİN KÜLTÜR, DİL VE TARİH
KARŞISINDAKİ GENEL TUTUMU

I
KÜLTÜR, DİL, TARİH: KÜLTÜR VE DİL AÇISINDAN
TARİHE YAKLAŞIM

‘Tarih’ Türkçede iki anlamlı bir sözcük; bir anlamıyla tarihsel olayları, yaşanmış tarihi, öteki anlamıyla da bu olayları kendisine konu olarak alıp araştıran ve inceleyen bilimi gösteriyor. Sözcüğün kullanımına göre bu iki anlamı birbirinden ayırt etmemizin bizim için güç olmadığı ortada. Ancak ‘bilim’ anlamında ‘tarih’i ele aldığımızda öncekinden daha çok ciddiye alınması gerekecek yeni bir çokanlamlılıkla karşılaşyoruz: “Hangi tarih kitabı?”, “Hangi tarih?”, “Hangi tarih kuramına göre?” gibi sorularda beliren bu çokluk ve çokanlamlılık, tek bir tarihsel olaya ya da döneme bilim adına oldukça ayrı açılardan bakılabileceğini ve değişik ‘tarih’ler yazılabileceğini gösteriyor. İşte bu ‘tarih’in başka başka bakış açılardan yazılabilmesi olanağı, burada koymak istediğimiz ana sorun yönünden bizi en başta ilgilendirmektedir.

Konuya tarihle ilgilenen herkesin kendisini içinde bulacağı bir durumdan yola çıkarak yaklaşalım; diyelim ki belli, geçmiş bir dönemdeki olayları salt art arda sıralamakla yetinen tarihsel bir metin okumaktayız. Bu metni okuyup bitirdiğimizde yüksek araştırma heveslerine kapılmamıza gerek kalmaksızın *en azından* bilir ve sezeriz ki yaşanmış, gerçek tarihsel dönem, olayların bu düpedüz art arda gelişinden, onların bir çeşit sayısal toplamından *daha başka* (‘daha fazla’ demiyorum) bir şeydir. Bu tür sıralamada o tarihsel dönemin ‘hava’sından, birbiriyle hesaplaşan çeşitli ‘eğilimleri’nden,